

Відділ освіти Канівської райдержадміністрації

Трипільська культура та Канівщина

Баранник Володимир Васильович
керівник туристсько-краєзнавчого
клубу «Вік»
Канівського районного
Будинку школярів та юнацтва

2013

Мета заняття:

1. Розширити знання про трипільську археологічну культуру;
2. Розкрити значення трипільської культури в історії України, та її місце в історії Канівщини;
3. Виховувати почуття гідності і поваги до власної історії;
4. Розвивати вміння аналізувати факти, робити висновки, висловлювати власні міркування.

План заняття

1. Трипільська культура – унікальне явище світової культури
2. Енциклопедія трипільської цивілізації
3. Реєстр пам'яток трипільської культури на Канівщині
4. Трипільська культура Канівщини очима В.Хвойки

*Ми тут жили ще до часів потону.
Наш корінь у земну врослає вісь.
І перше, ніж учити нас, Європо,
На себе ліпше збоку подивись.
Ти нас озвала хутором пихато.
Облиш: твій посміх нам не допече,
Бо ми тоді вже побілили Хату,
Як ти іще не вийшла із печер.*
Б.Олійник

Хід заняття:

1. Трипільська культура – унікальне явище світової культури

1.1. Розповідь

На запитання, коли було створено світ, давні шумери відповідали: тоді, коли люди Країни (Шумеру) почали пекти хліб та плавити метал. А сталося це тоді, коли небо було відділене від землі. Для шумерів створення світу та створення аграрної цивілізації були певною мірою поняттями ідентичними. Давній індоєвропейський народ — елліни — пов'язували цивілізоване життя з існуванням хліборобства. Зерно вони розглядали як найбільший дарунок богині Деметри. Саме зерно та

містерії, в яких вони знаходять свої найбільші надії, є причиною того, що люди живуть не так, як дикі звірі. Як бачимо, в обох випадках хліборобство та розвиток перших ремесел розглядалися серед основних ознак виникнення цивілізації.

На теренах України такі досягнення як хліборобство та ремесла (металургія і металообробка, гончарство та ін.), пов'язані з яскравою і багатою трипільською культурою, датованою епохою енеоліту, тобто часом зародження найдавніших цивілізацій у планетарному масштабі.

За тисячу років до появи Шумерської цивілізації наші далекі предки використовували колісні візки, будували величезні поселення, вміли користуватися місячним календарем.

Досягнення Трипільської цивілізації, беззаперечно, зіграли величезну роль у розвитку людства, а матеріальні свідчення, які дійшли до наших днів говорять про те, що саме Трипілля було колыскою індоєвропейських народів.

1.2. Перегляд відеофайлу «Трипільська культура».

(Відеофайл створено на основі відеофільмів «Свет для мира» (Аеро-фільмс. 2004) та «Захоплення» (курсова робота студента Інституту кіно і телебачення І.Канівця)

1.3. Обговорення відеофайлу методом «Мікрофон» за запитаннями:

1. Чому вчені вважають трипільську археологічну культуру цивілізацією?
2. У чому полягає унікальність трипільської археологічної культури?

2. Енциклопедія трипільської цивілізації

2.1. Розповідь

Ідея та ініціатива створення Енциклопедії трипільської цивілізації належать С. М. Платонову та С. О. Таруті, відомим підприємцям, колекціонерам та меценатам. Енциклопедія є першою спробою створення зводу та систематизації усієї інформації, яка є нині в розпорядженні науковців, а також старожитностей, зібраних в музеях, наукових фондах та приватних колекціях. Її видання мало на меті познайомити читачів з однією із найбільш яскравих та знакових сторінок праісторії України.

Структурно Енциклопедія складається із вступного та енциклопедичного томів. Перший, вступний — з двох книг. Книга перша у 9 основних розділах містить загальні нариси історії дослідження, хронології, економіки, духовного життя, антропології, розвитку військової справи, та додатки. Друга книга першого тому —

це альбом найвидатніших старожитностей трипільської культури з Національного музею історії України, Львівського державного історичного музею, Одеського археологічного музею НАН України, фондів Інституту археології НАН України, Київського обласного археологічного музею, колекції «ПЛАТАР», бібліографія.

У другому, енциклопедичному томі пропонується понад 870 енциклопедичних статей, які охоплюють такі теми:

1.Персоналії: дослідники трипільської культури, колекціонери трипільських старожитностей, митці, чия творчість мала відношення до трипільської культури.

2.Пам'ятки трипільської культури: поселення, могильники, окремі видатні знахідки.

3.Наукові поняття та визначення, спеціальна термінологія, пов'язані з трипільською культурою та процесом її дослідження.

4.Музеї, заповідники та музейні колекції, приватні колекції трипільських старожитностей.

5.Науково-дослідні установи та археологічні експедиції, благодійні фонди «трипільського» спрямування

6.Наукові конференції, симпозіуми, які були присвячені дослідженням трипільської культури або мали важливе значення для її вивчення.

7.Виставки старожитностей трипільської культури.

8.Трипільська тема в нумізматиці та філателії.

2.2.Ознайомлення з структурою та змістом Енциклопедії трипільської цивілізації (робота в групах)

3. Реєстр пам'яток трипільської культури на Канівщині

3.1. Розповідь з демонстрацією зображень зразків посуду Канівської групи (додаток 2, 3)

КАНІВСЬКА ГРУПА - група пам'яток трипільської культури (етапи VII та CI, кінець V — третя чверть IV тис. до н.е.). Поширена у Середньому Подніпров'ї на Канівщині, в басейні Росі. Виділила Пассек Т. С.

Утворилася внаслідок розселення в Подніпров'ї трипільських племен небелівської групи. Відомо до 30 поселень: Пекарі (I-II), Хатище, Новоселиця, Суха Бобриця, Переможниця та ін. Поселення площею від 2 до 40 га; забудовані переважно глинобитними наземними житлами каркасно-стовпової конструкції. Досліджено також заглиблені в землю житла та господарські споруди.

Особливістю керамічного комплексу є переважання розписного посуду (темно-коричневою фарбою по жовтогарячому ангобу), виготовленого з відмуленої глини із специфічними сюжетами розпису (біжуча спіраль, зооморфні мотиви). Мальований посуд з поселень канівської групи поширений у сусідніх групах трипільського населення — коломиїщинській, чапаївській, лукашівській, григорівській.

Співіснували з трипільськими пам'ятками томашівської групи, чапаївського типу, коломиїщинської групи та григорівської групи, дніпро-донецькою та середньостогівською культурами. Можливо, частина

населення канівської групи взяла участь у формуванні трипільських пам'яток лукашівського типу на лівому березі Дніпра.

Фрагмент експозиції трипільської культури Канівського історичного музею

3.2. Ознайомлення з експонатами трипільської культури шкільної краєзнавчої кімнати.

Які відчуття викликають у Вас пам'ятки трипільської культури?

3.3. Ознайомлення з реєстром пам'яток трипільської культури на Канівщині.

Метод «Карусель». Учні отримують інформацію про 3 пам'ятки трипільської культури на Канівщині (Додаток 1) і в процесі спілкування між собою обмінюються інформацією.

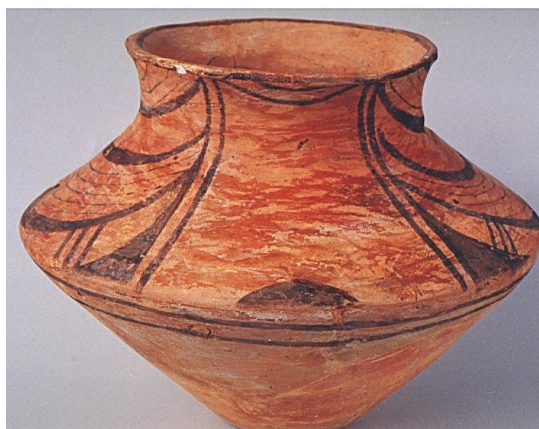
Гра «Хто більше». Після завершення обміном інформації вихованці повинні нанести на карту Канівського району пам'ятки, які вони запам'ятали.

4. Трипільська культура Канівщини очима В.Хвойки

В.Хвойка (8.02.1850 - 2.11.1914) - видатний український вчений-археолог. Єдиною втіхою і метою його життя стали археологічні розкопки, спроба відтворити найстародавнішу історію, докопатись до коріння появи східних слов'ян на цій землі. Його розкопки охоплюють величезні території України, в тому числі і Канівщини. В 1897 році Вікентій Хвойка відкриває поселення трипільської культури поблизу сіл **Грищенці, Пекарі, Хмільна**, а в 1901 році відкриває і проводить розкопки поселення поблизу с. **Кононча**.

Фрагменти посуду Канівської групи з колекції В.Хвойки (НМІУ)

Розписний кубок Канівської групи

Робота з документом (додаток 4): В.В.Хвойко Розкопки 1901 р. в області трипільської культури. Розкопки біля села Кононча Черкаського повіту Київської губернії.

Які факти свідчать про те, що розкопане В.Хвойкою поселення відноситься до Трипільської культури?

Академік М.Біляшівський на початку ХХ століття заявив: *«Ми повинні бути вдячні В.Хвойці за те, що своїми зусиллями і енергією він зберіг від знищення, зберіг для науки, ті дорогоцінні залишки минулого життя нашого краю, зберігати які ми самі не вміємо»*.

Чи актуальні слова академіка Біляшівського в ХХІ столітті?

Чому Ви така вважаєте?

Що потрібно робити для збереження історичної пам'яті?